

Stefan Nowakowski

"Cahiers Internationaux de Sociologie", R. 1946-1956 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 12, 397-399

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

towary (t. LXII, nr 1). Owe „towary” — to po prostu badania socjologiczne, prowadzone na użytek instytucji finansującej je lub subwencjonowane przez fundacje. Autor artykułu w oparciu o wywiady przeprowadzone w dwóch placówkach badawczych, wskazuje, jak poczucie zależności finansowej badacza wpływa na pracę tych placówek i postawy zatrudnionych w nich pracowników naukowych.

Wreszcie — last not least — artykuły ogólnoteoretyczne. Stanowią one niewielką część bardzo empirycznej i szczegółowej treści omawianego rocznika. Wymienimy trzy najważniejsze: G. A. Lundberg — czołowy metodolog amerykańskiej „naturalistycznej” socjologii — zamieszcza (t. LXII, nr 1) swój referat wygłoszony na dorocznej konferencji „American Sociological Society” pt. *Punkty styczne różnych teorii socjologicznych*. Wysuwa on tam tezę, że pewne sformułowania teoretyczne i metody badawcze, uważane dotąd za sobie przeciwstawne, w nowszych swych wersjach są wyraźnie ze sobą zbieżne. Można np. traktować kategorie procesu wzajemnego oddziaływania, wypracowane przez Balesa, oraz motywacyjny paradygm Parsonsa jako w istocie różne sposoby konceptualizacji tej samej rzeczy. Możliwe jest też porównywanie pojęciowego aparatu teorii Balesa i Parsonsa z koncepcjami Dodda i innych. Porównanie takie wskazuje na znaczny stopień zgodności między nimi wszystkimi. F. Adler w studium *Pojęcie wartości w socjologii* wyróżnia 4 znaczenia, w jakich w tej nauce używa się terminu „wartość”: 1. wartości jako coś absolutnego, egzystującego w umyśle Boga, jako wieczne idee, niezależne pewniki itp.; 2. wartości pojmowane jako coś tkwiącego w przedmiotach — materialnych czy niematerialnych; 3. wartości jako coś tkwiącego w człowieku, wynikającego z jego biologicznych potrzeb czy właściwości umysłu; 4. wartości jako równoznaczniki działań ludzkich. To ostatnie pojmowanie wartości wychodzi z założenia, że tylko działania — zachowanie ludzi — są empirycznie uchwytnie. Autor, zwolennik behawiorystyczno-empirycznego stanowiska w kwestii pojmowania wartości, uzasadnia swój punkt widzenia, wychodząc z krytyki innych sposobów pojmowania wartości. Rozważania jego zmierzają do wyeliminowania pojęcia wartości i zastąpienia go pojęciami empirycznie sprawdzalnymi, takimi jak np. „działanie”, „zachowanie”, „znaczenie działania”. H. S. Kariel, w artykule *Nieograniczona demokracja a teoria pola Kurta Lewina* (t. LXII, nr 3), omawia związek między metodologicznymi i teoretycznymi założeniami oraz postulatami teorii K. Lewina a jego projektami zastosowania tej teorii w dziele realizacji pełnej demokracji i harmonii społecznej. K. Lewin, zakładając możliwość całkowitego kształtowania zachowań ludzkich i stosunków międzygrupowych w społeczeństwie, spodziewał się, że jego socjologia oparta o eksperymentalne badania nad zachowaniem się ludzi w małych grupach da w ręce demokratycznych przywódców USA środek rozwiązywania problemów społecznych. Centralną koncepcją Lewina była koncepcja „pola psychologicznego”, całkowicie warunkującego postępowanie ludzi. H. S. Kariel krytykuje niektóre ideologiczne przesłanki poglądów Lewina.

Zygmunt Gostkowski

„CAHIERS INTERNATIONAUX DE SOCIOLOGIE”. Presses Universitaires de France. Czasopismem, które stało się wyrazem współczesnej francuskiej myśli socjologicznej i skupiło wokół siebie największych socjologów francuskich, są „Cahiers Internationaux de Sociologie”. Wychodzą one od 1946 r., redaguje je prof. Jerzy Gurwitsch przy współdziałaniu innych profesorów, jak: A. Bayet, J. Davy, L. Febvre, J. Friedmann, G. Le Bras, H. Levy Bruhl i inni.

Poza socjologami francuskimi z „Cahiers” współpracuje wielu socjologów zagranicznych tak europejskich, jak i amerykańskich. Do komitetu redakcyjnego wchodzi: z Cze-

chosłowacji prof. Blaha, z Brazylii prof. G. Freyre, z Anglii prof. M. Ginsberg, ze Stanów Zjednoczonych A. P. profesorowie E. W. Burgess, R. Lowie, P. Sorokin i F. Znaniecki. „Cahiers” ukazują się co pół roku, do 1957 r. ukazało się 21 numerów. Na łamach czasopisma poza artykułami już wymienionych uczonych spotykamy rozprawy i artykuły nie tylko innych socjologów francuskich, ale i wielu zagranicznych, jak R. Lynda, L. Wirtha, G. Angella czy z Polski prof. S. Ossowskiego.

W pierwszym numerze z 1946 r. redakcja „Cahiers” wypowiedziała swoje credo naukowe, które zamierza realizować w wydawnictwie. Naczelnym punktem tego credo jest przeświadczenie, że socjologia powinna zająć pierwszoplanowe miejsce w naukowym systemie drugiej połowy XX wieku, wyrzekając się jednak zabobnych tendencji z okresu swych początków i chęci wchłaniania szczegółowych nauk społecznych.

Dalszym stwierdzeniem redakcji jest zamiar skoncentrowania swych zainteresowań nie na przeszłości społeczeństwa, strukturach i sytuacjach już skryształizowanych, lecz na społeczeństwie współczesnym, będącym w stanie tworzenia się. Zdaniem redakcji wszelkie podziały i szkoły oraz socjologie narodowe są w stanie zaniku na rzecz jednej nauki o społeczeństwie. Nasuwa się konieczność dokonywania dalszej integracji socjologii i syntezy jej rezultatów.

Możliwość praktycznego zastosowania socjologii staje się coraz większa. „Cahiers” zamierzają śledzić rozwój socjologii w różnych krajach; łamy pisma będą otwarte dla socjologów wszystkich narodowości i kierunków. Celem czasopisma będzie informacja, konfrontacja i dyskusja. Redakcja liczy, że badania założonego w 1946 r. Centre d'Etudes Sociologiques w Paryżu, podobnie jak rozbudowane badania amerykańskie pomogą w postawieniu czasopisma na należytych poziomach przez dostarczenie mu osiągnięć i wyników pochodzących z konkretnych badań empirycznych.

Problematyka socjologiczna reprezentowana na łamach „Cahiers” jest istotnie bardzo szeroka. Obok tradycyjnych działów socjologii obejmujących problematykę tzw. socjologii systematycznej w czasopiśmie omawia się najnowsze kierunki i prądy. Obok artykułów poświęconych sprawom metodologii nauk społecznych, sprawom miejsca i zadań socjologii w dzisiejszym społeczeństwie spotykamy artykuły Znanieckiego i Moreno o socjometrii.

Trudno w krótkiej recenzji omówić całokształt poruszanej na łamach „Cahiers” problematyki, a tym bardziej ustosunkować się do niej krytycznie. Z konieczności ograniczymy się do zasygnalizowania tylko niektórych działów, które na łamach „Cahiers” wysuwają się na plan pierwszy.

Bezspornie na naczelnym miejscu wysuwają się w „Cahiers” zagadnienia struktury społecznej, pojętej w najszerszym zakresie. Obok artykułów prof. Gurwitscha lub prof. Ossowskiego zajmujących się pojęciem klasy społecznej czy ogólnymi kryteriami stratyfikacji społecznej spotykamy szereg artykułów analizujących konkretne społeczeństwa lub grupy społeczne. Obok artykułu Cole'a o strukturze klasowej Anglii znajdziemy artykuł Croziera o świadomości klasowej urzędników i mniejszych funkcjonariuszy francuskich.

Następne zagadnienie szeroko poruszane w „Cahiers” to socjologia grupy społecznej. Szereg artykułów omawia to zagadnienie od strony teoretycznej, od strony wypracowania metody i kryteriów podziału, inne znów artykuły zajmują się konkretnymi grupami i ich przemianami. Do kategorii tych prac zaliczyć można i artykuły o rodzinie Koeniga, i szereg artykułów poświęconych narodom kolonialnym — np. Balandiera lub Bastide'a — poruszających wiele interesujących procesów i zjawisk występujących w społeczeństwach Azji, Afryki lub Ameryki Południowej, następnie artykuły poświęcone socjologii miasta czy wsi itd.

Problematyka, która się wysuwa na jedno z naczelnych miejsc w „Cahiers”, to problematyka socjologii religii, reprezentowana głównie przez francuskiego profesora Gabriela Le Bras i jego współpracowników. W cyklu artykułów przedstawiają oni wyniki swych badań nad religią Francuzów, badania, które prowadzone są zarówno od strony historycznej, jak i przez zbieranie konkretnego materiału w terenie, przede wszystkim na wsi francuskiej, nawiązując do dawnych tradycji socjologii francuskiej.

Nie sposób wymienić wszystkie nawet główne kierunki, którymi zajmują się „Cahiers”. Obok artykułów prof. Jerzego Friedmanna i innych socjologów francuskich poświęconych zagadnieniu socjologii przemysłowej występują tu artykuły prof. Wallona z dziedziny psychologii i pedagogiki. Obok artykułu prof. Lynda o planowaniu spotykamy artykuły poświęcone zagadnieniu estetyki, sztuki itp.

Szeroko reprezentowane są artykuły z pogranicza socjologii i innych nauk, jak statystyki, ekonomii, językoznawstwa, prawa, etnologii itd. Szereg artykułów syntetycznych informuje czytelnika o socjologii niektórych krajów, jak Anglii, Japonii itp.

Wbrew zapowiedziom redakcji w „Cahiers” spotyka się raczej niewiele artykułów z tak zwanej mikro socjologii, których tak dużo występuje na łamach periodyków amerykańskich. Nawet publikowane artykuły socjologów amerykańskich obejmują problematykę ogólnoteoretyczną; prace o charakterze socjograficznym pochodzą przeważnie z francuskiego Centre d'Etudes Sociologiques.

„Cahiers” stały się niewątpliwie międzynarodową trybuną socjologiczną i w przeciwnieństwie do socjologicznych pism w innych państwach potrafiły pozyskać współpracę najwybitniejszych socjologów ze wszystkich krajów, które przodują w tej nauce.

Wbrew zamiarom do tej pory nie udało się jedynie czasopismu pozyskać poważniejszej grupy socjologów z krajów demokracji ludowej ani pozyskać współpracy socjologów radzieckich. Dyskusja, jaka toczy się w tym czasopiśmie na temat marksizmu, jest do tej pory jednostronna. Być może ostatni Międzynarodowy Kongres Socjologów w Amsterdamie, w którym uczestniczyła także duża grupa socjologów radzieckich, przyczyni się do zmiany dotychczasowej sytuacji i spowoduje podjęcie bezpośredniej wymiany poglądów, którą zapowiadała redakcja „Cahiers” w pierwszym numerze czasopisma.

Stefan Nowakowski

Z ZAGADNIEŃ HISTORII KULTURY I SOCJOLOGII W RADZIECKICH CZASOPISMACH NAUKOWYCH

Omówienie wszystkich zagadnień wchodzących w zakres problematyki określonej w tytule jest niemożliwe w krótkim sprawozdaniu. Ograniczymy się więc w nim do niektórych tylko zagadnień ważnych, jak sądzimy, z punktu tendencji występujących w zakresie badań nad przemianami kultury i społeczeństwa w humanistyce radzieckiej. Tendencje, o których będzie mowa, w genezie swej łączą się z przemianami politycznymi w Związku Radzieckim i spowodowaną przez nie demokratyzacją w życiu intelektualnym kraju. Śledzić tych współzależności nie będziemy jednak, jakkolwiek zwracamy na nie uwagę.

Sprawozdanie obejmuje swym zakresem dyskusję nad zagadnieniami historii myśli społecznej i historii historiografii rosyjskiej XVIII i XIX w., omawia zagadnienia badań nad współczesnymi przemianami społeczeństwa i kultury oraz zagadnienie stosunku nauki radzieckiej do nauki burżuazyjnej; przedstawia ono ponadto postulaty badawcze wysuwane przez niektórych uczonych w zakresie socjologii.